

לסיכומו של מפעל ההעפלה

שאל אביגור – קבוצת כנרת, משרד הביטחון - י"א אדר תש"ט, יום תל חי הראשון במדינת ישראל

בפרשת יציאת אירופה תש"ז מרוכזים – כבנקודת מוקד – עיקרי התכנים והגילויים העמוקים של שלשלת קורות ההעפלה לארץ, ואין בכוונתי רק לחוליות האחרונות של ההעפלה ההמונית המונה שנותיה מימי אונית המעפילים "ולוס" (יולי 1934); ולא רק לחוליות הקודמות של העפלת חובבי-ציון והציונות הפותחת בעליית ביל"ו (1882) – כי אם לכל זרמי ההעפלה הגדולים והמצומצמים, לכל ניסיונות ההעפלה הקיבוצית והאישית ולכל מפעלי ההעפלה המוצלחים והכושלים מיום גלותנו מעל אדמתנו. ההיסטוריה של ההעפלה הגיעה – במובן מסוים – לחתימתה עם ייסודה של מדינת ישראל באמצע מאי 1948 ועם עלייתם של אחרוני עזורי מחנות קפריסין לרציף הנמל בחיפה (בסוף ינואר 1949). הגיע אולי הזמן להקיף ולסכם את נושא ההעפלה מכל בחינותיו.

אולם אין בכוונתי ויכולתי לנסות להקיף ולמצות את כל המסכת הכבירה הזאת. כוונתי רק להעיר מספר הערות על מקומה של פרשת "יציאת אירופה תש"ז" במפעל ההעפלה של התקופה האחרונה ועל מקומה של ההעפלה במלחמת חירותנו. אמרתי ודייקתי באומרי שרק במובן מסוים הגיעה ההעפלה לסיימה. כי שניים הם המכשולים היסודיים שההעפלה נועדה להתגבר עליהם: א. איסור הכניסה ארצה. ב. איסור היציאה החופשית מארצות הגולה וההגבלות והאיסורים על דרכי המסע לארץ. ואם המכשול הראשון הוסר עם סילוקו של השלטון הזר והאיוב מהארץ וייסודה של עצמאותנו המדינית – הנה טרם הוסר המכשול השני לגבי ארצות ערב והאיסלאם ולגבי מדינות אירופיות שונות – ומי יודע מתי יוסר. וכל זמן שלא יוסר המכשול השני, מפעל ההעפלה לא סיים עדיין את תפקידו ועוד נתכנו לו עלילות גם בשטח המדיני וגם בשטח המאבק הישיר בדרך ההעפלה, במובנה הפשוט והממשי של המלה. כמובן בתנאים חדשים, כשלימינה עומדת מדינת ישראל העצמאית עם כל היכולת הגלומה בה.

העפלה ועלייה. אם יבוא יום והיסטוריון יסקור את שתי הפרשיות האלו, אין זה לגמרי מן הנמנע שיבוא לכלל מסקנה כי במשך כל ימי גלותנו ושלטון הזרים בארצנו הייתה העפלה דרך המלך של הנהירה היהודית ארצה. ורק בתקופות מסוימות (בהפסקות אפיזודות) הצליחו היהודים להשיג מאת השליטים רשות לגאלית או לגאלית למחצה – לעלות לארצם. אפיזודה כזאת הייתה (מבחינה היסטורית) גם כל העלייה הסרטיפיקטית בתקופת השלטון הבריטי. יותר מאת, רק בכוח לחצו המתמיד של זרם ההעפלה ולעתים בלחץ כוח המחץ שלו – הושגו מדי פעם אותם ויתורים ונסיגות מצד השליטים הזרים שאפשרו את הכניסה הלגאלית למולדת. לנהר זורם דומה ההעפלה היהודית. אם נסתם האפיק – פרץ הנהר בערוץ או בערוצים אחרים. פעמים שטף בזרם אדיר אחד ופעמים נתפצל לזרמים זרמי משנה. תקופות, בזרמים גלויים לעין ותקופות בזרמים סמויים תת-קרקעיים והיו תקופות, גם כך וגם אחרת. פעמים נפסק הזרם ואולי רק לזמן מה, עד שלחץ המים הנקווים יפרוץ לו מחדש את דרכו הישנה או החדשה.

היסוד העמוק ביותר של ההעפלה הוא היותה נעוצה בעיקרה בצרכים הפנימיים של החוויה היהודית. הנסיבות החיצוניות עלולות רק לסייע או לעכב. ההעפלה היא אולי אחת ההוכחות הניצחות שחוקים פנימיים כאלה אמנם קיימים. אם למרות כל הכוחות הקמים עליה במשך אלפי שנים - ההעפלה היהודית חיה, קיימת ומנצחת לנגד עינינו. הכרת היסוד של המעפיל היהודי היא זכותו הבלתי מעורערת לעלות למולדתו זכות שאינה טעונה שום אישור ושום הסכמה משום גורם זר מדיני או בינלאומי. המעפיל רואה כל גורם מונע או מעכב כבלתי חוקי, כ"גזירה של גויים", או כמעשה בגידה והכשלה של מרשיעי הברית. אין לה להעפלה שום מניעים יסודיים אחרים מחוץ לכמיהה היהודית לארץ, לכוחה המושך של המולדת וכוחה הדוחה של הגולה.

כשאני חושב לפרקים מדוע עוררה ההעפלה את חמת האויבים האנגלים כאשר עוררה; מדוע בעצם ריכזו אמצעים וכוחות כה עצומים למלחמה נגדה – הנני סבור כי חשו (בצדק) שבפעולה הצנועה וה"צמחונית" הזאת נעוץ המרד היהודי העמוק ביותר נגד תלותנו במשטר זר, נעוצה התגרות ישירה ובלתי-נרתעת בחוקי השליטים הזרים, נעוצה התקלסות בסמכותם ובגזירותיהם והוכחה ניצחת שהיהודים – אכן – אחת החליטו, ליטול גורלם בידי עצמם. זוהי אולי הסיבה שאפילו "ידידים" מסוג מסוים יצאו מכליהם - לא יכלו לעכל את התנועה המרגיזה המתגרה והבלתי-נרתעת הזאת. תנועה שאין להתגבר עליה בשום הטפת מוסר, בשידולים ופיתויים ובשום הבטחות טובות לעתיד ובשום איומים ובשום אמצעי לחץ ומלחמה פיזית. תנועה שלאחר כל מכה שמנחיתים עליה וכל מפלה שמנחילים לה היא מרימה שוב את ראשה וממשיכה. ואין זאת אומרת שההעפלה לא מצאה לה ידידים נאמנים בקרב אומות העולם; אדרבא- דווקא אופייה המיוחד קנה לה ידידים ותומכים נלהבים ונאמנים, גלויים ונסתרים, בחוגים שונים; כמעט בכל הארצות בהן פעלה, ידידים שעמדו לה בזמנים רעים עד מאד; ידידים שפילסו לה דרכים וקשרו קשרים מועילים וחיו בכל נפשם ומאודם את חייה. אותם מצאה ההעפלה בקרב שוחרי החרות האמיתיים שבכל האומות. ההעפלה היהודית היא אחת הצורות העיקריות והמקוריות ביותר של המערכה על חירותנו.

צורה שכמעט אין משלה בתנועות החרות של עמים אחרים. ואם גם בתקופה האחרונה הפכה החזית הצבאית לחזיתנו העיקרית, הנה הוסיפה ההעפלה לתת את חלקה החשוב למערכה הכללית בשטח העלייה ובשטחים אחרים כפי שארמוז עוד להלן. כידוע, ניסה משרד החוץ של בוויין לתאר את ההעפלה כעניין מלאכותי, מעשה ידיהן של כנופיות 'ציונים קיצוניים' חסרי מצפון. אין סילוף גדול מזה של חזיון ההעפלה ואין סימן מובהק יותר לטמטומו של בעל התפיסה הנ"ל שלאחר כל ניסיון שנתנסה לא הבין את החזיון שלפניו. ההעפלה הייתה תמיד בסופו של דבר פרי המצוקה הלאומית, ההכרח הלאומי, הרצון הקיבוצי והאישי והיזמה הקיבוצית והאישית. פעילי ההעפלה (ברובם המכריע אנשי השכבה החלוצית בארץ ואנשי ההגנה) לא היו כי אם דוחפים מארגנים ואם לדייק 'מילדים' (לפרקים אולי כדאי להודות-מעכבים). המפעל עצמו נישא על גבי המונים. וברגעי מבחן רציניים נתגלה המפעל בכל גילויי הגבורה הקיבוצית, במובנה העמוק והכולל של המלה. כזה היה המעמד בלה-ספציה (בשביתת הרעב הממושכת של 1,014 גבר ואישה); כזו הייתה עמידתם של אנשי "יציאת אירופה תש"ז" בכל גלגוליהם; כזו הייתה עמידתם של המוני מעפילים בקפריסין בשנות מעצרים, כזו הייתה הנכונות שגילו המוני היהודים להוסיף ולהעפיל אחרי מעצרי המעפילים בארץ; אחרי 'פאטריה'; אחרי הגירוש למאוריציוס; אחרי הגירושים לקפריסין; ואחרי גירושם של אנשי 'יציאת אירופה' להמבורג.

מפעל ההעפלה בתקופתה האחרונה, שהיה מפעל של המונים הפורצים ומבקשים הצלה, אורגן וכוון בחלקו המכריע על ידי כוחם המאוחד של אנשי המפעל החלוצי בארץ ושל אנשי ההגנה. זה אולי מפעל ההצלה הגדול הראשון שאורגן על ידי ארץ ישראל החדשה החלוצית. זו הפעם הראשונה בתולדות עמנו יכלה ארץ ישראל להושיט יד להצלה - ולו הצלה פורתא. לא היה זה מפעל של מפלגה או כיתה. בשם המפורש של ארץ ישראל החלוצית המאוחדת ובשם המפורש של ההגנה, כיוונו השליחים את זרמי הבריחה' וההעפלה וכוחם של השליחים בציבור המעפילים שאותם שירתו עלה והתבצר במידה שנשארו נאמנים לאחדות מפעלם החלוצי וההגנתי. שני דורות של ההגנה שיתפו פעולה במפעל ההעפלה; מצד אחד הדור הקשיש של מניחי יסודות ההגנה ואנשי היחידות הצבאיות במלחמת העולם השנייה, ומהצד השני, הדור הצעיר של ההגנה, אנשי הפלמ"ח, הימאים והאלחוטאים ושני הדורות השלימו איש את רעהו בתוך המפעל החי. לא תמיד הייתה הפעולה המשותפת קלה והרמונית, אך בסופו של דבר נתן כל דור את חלקו במפעל הכללי. הדור הצעיר של אנשי ההגנה זה שנשא על כתפיו במידה מכרעת את עומס מלחמת חירותנו בשנה האחרונה זה שהרבה לשלם את המחיר האחרון- הוא שנתגלה גם בכל יכולתו במפעל ההעפלה והבריחה. ולא רק ביכולתו המקצועית בכישרון התחבולה וההסתגלות כי אם גם בכישרון העיקרי להבין לרוח המעפילים שאותם שירת, להתמזג אתם למחנה אחד ולשרת אותם באהבה ובאמונה. ואל נשכח שבחלקו הגדול היה הדור הצעיר מילידי הארץ שחסר להם בתחילת עבודתם גם הגשר ההכרחי להמוני העולים - הגשר של ידיעת אידיש.

אך ערכו של המפעל התגלה גם בכך שגרר וצנף עשרות ומאות מבין הדור הצעיר בארצות המערב והארצות האנגלו-סקסיות מהם צעירים שהיו רחוקים מכל מגע שהו לציונות. ספק רב אם מפעל אחר יכול היה לצרפם למחנה הציוני המגשים: אגב מפעל ההעפלה והבריחה נתקרבו ואחר כך נתנו את חלקם הנכבד במלחמת צבא ההגנה לישראל. כברוב המפעלים ההיסטוריים לא ידעו המתחילים במפעל ההעפלה את כל התכנים הגנוזים בו ואת כל האפשרויות הגלומות בתוכו. רק בתוך הפעולה עצמה צמחו כנפיים למפעל ונכחו לדעת העושים בו שלא בשביל צדדי הם דורכים, כי אם סוללים הם בכוח המעשה המהפכני מסילה רחבה לעלייה רבת. לא עלה בדעתם של המתחילים, שייתכן להגיע בהעפלה לממדים שהגיעו ולאפשרויות שגילו, לתחבולות שלמדו לחבל ולמכשולים שלמדו לגבור עליהם. רק בתוך הפעולה עצמה למדו העושים שלא להיוואש לעולם בפני שום צירוף של מכשולים וגם כשדומה היה שכלו כל הקצים ונסתמו כל אפשרויות הפעולה, לא לחדול כי אם להוסיף לפעול ולעמול ולחתור ולבקש דרכים ואז יש אשר פתחי אפשרויות היו נפתחים לפרקים במקומות שלא פיללו ודברים בלתי אפשריים הפכו למציאות.

הממדים: ההתחלות היו צנועות ומצומצמות כמעט מגוחכות ועוררו בלב פיקחים ונבונים גם בקרב התנועה הציונית רק מנוד ראש ואולי רחמים למטורפים המשקיעים עצמם בעניין שאין לו כל תכלית ורק בתוך הפעולה החיה גילו העושים כי דוחפים הם קרון רכבת הנתון על פסי הברזל של ההיסטוריה היהודית וכי התכניות והחלומות על ממדי ההעפלה גדולים אינן רק ניתנות להגשמה, כי אם הן מחויבות הגשמה. הקטנות היו פתח הכרחי לגדולות ורק הממדים הגדולים הם ששיוו להעפלה את ערכה בעלייה בהצלה ובלחץ המדיני. רק הכמות הפכה לאיכות.

אמצעים: לפעולת המחותרת הזאת בממדים שעוד ידובר עליהם נדרשו סכומים עצומים. סבורני שלא פחות משבעה מליון ל"ש גויסו והושקעו במישרים במפעל ההעפלה החל מ"ולוס" ועד ייסוד המדינה ובכלל זה גם המפעלים שלא אורגנו על ידי המוסד לעלייה. שנים רבות חלפו עד שהתנועה הציונית החליטה לקבל על עצמה במישרים את האחריות למפעל. את האמצעים הדרושים גייסה ההעפלה מכל המקורות האפשריים מאמצעי העולים המעפילים עצמם מאמצעי התנועה החלוצית בגולה מאמצעי ההסתדרות הציונית בגולה מנדבנים יהודים ולא-יהודים שהתעוררו לעזרת המפעל ומאמצעי ההסתדרות הציונית העולמית.

רמזתי על המניעים ההיסטוריים היסודיים של ההעפלה. אנסה למנות את המניעים הבלתי אמצעיים. הם היו כמובן שונים בתקופות שונות:

- א. בראשית ההעפלה ההמונית (1934) היה המניע הבלתי אמצעי המחנק בתנועות החלוציות ההמוניות, בעיקר בפולין; התנועה שמנתה עם הסתדרויות הנוער החלוציות מאות אלפים נחנקה במסגרת המצומצמת של העלייה הלגאלית ונאלצה לבקש שבילי עלייה נוספים ופרצה בדרך ההעפלה.
- ב. בימי גבור הרדיפות של היטלר לפני מלחמת העולם הייתה ההעפלה - דרך הצלה ומפלט לפרט ולכלל.
- ג. לאחר שנכנס לתוקפו הספר הלבן (1939) הפכה ההעפלה (נוסף לשאר תפקידיה) להיות אחת מדרכי מלחמתנו המדינית נגד משטר הדיכוי הבריטי ובעד עצמאותנו; אחת הדרכים המכוונות ביותר והמובנות ביותר לעם ולעולם, המוחצת ביותר ונושאת דגל אי-הכניעה לשלטון המדכא.
- ד. בימי מלחמת העולם הפכה ההעפלה לדרך העיקרית של הצלה לאחר שנצטמקו עד מאד אפשרויות העלייה הלגאלית.
- ה. עם תום המלחמה הייתה ההעפלה לדרך העלייה העיקרית כמעט היחידה, וכך עד פתיחת שערי הארץ עם ייסוד המדינה.
- ו. בימים המרים של מלחמת השלטון הזר בנו, הייתה ההעפלה אחד המנופים העיקריים להחזיק את הרוח הציונית במחנות הנידחים באירופה וביהדות העולם; אלמלא היא מי יודע אם לא היו נופלים ברוחם נאשים ומתפזרים פיזור פיזי והופכים לאבק-אדם מבחינה לאומית ואנושית.

באותה תקופה השחורה הייתה ההעפלה מחזקת בתמידות את רוחו של היישוב במאבקו. ההיה להעפלה ערך גם מבחינת העלייה? ההרבתה למעשה את מספר העולים? דין ודברים ארוך התנהל בעניין זה בציבוריות ובעיתונות הציונית והיהודית. המספרים הבאים יענו את תשובתם הניצחת. אך כבר אמרתי לעיל שאין זו רק שאלה מספרית של כך וכך רבבות שעלו בדרך ההעפלה ואחרת לא היו מגיעים ארצה. ברור לגמרי שאלמלא לחץ ההעפלה לא היו נפתחות לפנינו גם אותן האפשרויות הלגאליות שנפתחו. ומי שיעיין בתולדות ההעפלה יראה זאת עין בעין. ואשר לשלטון, לא הייתה תפארתו במלחמה בהעפלה. בכל נפתולינו אתו נאלץ לסגת צעד אחרי צעד לאחר כל התקפה שניסה להתקיף. אולי לא היה בכך משום ניצחון להעפלה אבל הייתה בכך משום נסיגה מתמדת לשלטון ומפלה מעשית ומוסרית, לרוב גלויה לעולם.

הנה הכריז הספר הלבן (מאי 1939) שבתום 75,000 סרטיפיקטים שהוקצבו לא יוסיפו היהודים לעלות, אלא בהסכמתם של הערבים – והממשלה הבריטית נאלצה להתיר עלייה של 1,500 נפש לחודש גם לאחר תום המכסה הנ"ל. לגבי מגורשי מאוריציס הייתה הודעה מפורשת שאלה יישלחו למושבה בריטית... ובסוף המלחמה יוחלט להיכן יישלחו – אך אין בדעת הממשלה שיבואו לארצנו --- וסופם של מגורשי מאוריציס שלאחר סבל אין קץ וקרבות הגיעו ארצה. חובת הצלה: נגיע למסקנות נוגות. דל הוא הסיכום, ובכל אופן לא יהיה מקום לשביעות רצון. אך גם מה שנעשה – בוצע בתמצית מאמציהם של המוני המעפילים ואנשי ההעפלה מול מכשולים שנראה היה לפרקים כי אין לגבור עליהם; ואם אין בכך אפילו פחות מחצי נחמה הרי נזכור שמחוץ לערכה הישיר בעלייה והצלה, היה להעפלה גם ערך רב בעידוד רוחם של המונים יהודיים בימי המצוקה וההשמדה האיומים ובשנות נפתולינו המדיניים והצבאיים עם השלטון הבריטי; וגם בשמות אשר ניתנו לספינות המעפילים בלט הרצון לתת מבע לעומקי ההוויות של כל הלוחמים את מלחמת שחרורנו בכל השטחים.

הפעולה המסועפת ביבשה ובים דרשה עבודת ארגון כבירה, גם הבנה וידיעה בשטח התחבורה הימית. מעטות, כמעט אפסיות היו ידיעותיהם של אנשי ההעפלה בשטח הימי בהתחלת עבודתם. אך בתוך העבודה עצמה למדו והשתלמו ואגב הפעולה הימית המסועפת שנעשתה בתנאי מחתרת חמורים, דרבנו וקדמו את הימאות העברית כפי שעוד יוזכר להלן. אך ההעפלה לא זרמה רק בדרכים הקלאסיות. המוח והיזמה היהודיים לא חדלו מחבל תחבולות כדי להערים על הסגר הבריטי. וכשגבר ההסגר עד שאי אפשר היה כמעט לפרצו באניות סללה לה העפלה דרכים צדדיות וכמה שבילים שראשיתם היה 'מצערה' נתגלו גם אחר כך בחשיבותם המספרית. כזאת הייתה הדרך הקרויה עלייה ד' (ע"ד) כ-8,500 מעפילים חמקו בדרך הזאת ארצה מתחת לחוטמם של הבריטים. בשעה שאלה הסתערו על הספינות האומללות. מפעל ההעפלה ניסה את כוחו גם בדרך האוויר, הקרויה ע"כ ('עליית כנף'). רק שלשה משלוחי אוויר הגיעו ארצה בשלום (שניים מאחת הארצות במזרח [עיראק] ואחת מארץ אירופית [איטליה]). אין כל ספק שאילו היה הכרח להמשיך בהעפלה, הייתה גם דרך זו מביאה את פריה. אך כפי שעוד ייאמר להלן גם הניסיון המעט הזה לא אבד לריק. אויבים וידידים קטרגו חמורות על פעילי ההעפלה בגלל הסכנות שהם מטילים לתוכן את המוני המעפילים: סכנת הים, הכלים הרעועים והגדושים למעלה מן מותר, חוסר תנאים סניטריים באניות סכנת ההתנגשויות בבריטים וכו'.

ואולם אם נעשה היום חשבון צדק ניוכח לדעת שלעומת ההשמדה - שהושמדו אלה שלא העפילו, שחששו להעפיל או לא הגיעו להעפלה - הרי היו קרבות ההעפלה מצומצמים למדי גם אם היו קשים ומכאיבים מאד. וקרה כאן במידה עוד יותר מכרעת בדומה למה שקרה במלחמת ההשמדה של היטלר נגדנו: אלה מבינינו שיצאו

לקרב לא רק שהרימו את קרננו בעיני עצמנו ובעיני העולם – כי אם גם האחוז שלהם שניצל למעשה הוא רב יותר. זעירות מבחינת ממדיהן היו התחלות ההעפלה עד פרוץ מלחמת העולם, מעין גישושים וניסיונות. ודווקא ערב המלחמה נתרקמו תכניות רציניות למדי להרחבת הזרם. המלחמה שמה קץ לרובן מהתכניות האלה ומפעל ההעפלה נאלץ לבקש דרכי פעולה חדשות בהתאם לנסיבות המלחמה. מסיום המלחמה ואילך הלך זרם ההעפלה וגאה:

בשנת 1945 הלכו בדרך ההעפלה כ- 4,400 נפש.

בשנת 1946 הלכו בדרך ההעפלה כ- 23,000 נפש.

בשנת 1947 הלכו בדרך ההעפלה כ- 44,100 נפש.

ותכניות נוספות בממדים גדולים והולכים נרקמו לקראת הבאות. עם ייסוד המדינה ופתיחת שערי הארץ הופנתה העלייה לדרך רחבה וחדשה. לא עוד בהסתר כי אם בגלוי ולעין השמש יבואו נידחי ישראל מארבע כנפות הגולה אל מולדם המצפה לקבלם והאוספת אותם אל חיקה. מפעל ההעפלה השיג את חצי מבוקשו: שערי הארץ נפתחו. גם תרם את חלקו, בצד דרכי המאבק האחרים, לפתיחת השערים ולייסוד המדינה. מאז אותו יום (אמצע מאי 1948) ועד אחד בינואר 1949 עלו ארצה כמאה אלף נפש. ואין זה מן הנמנע כי בשנת 1949 יעלו כרבע מיליון נפש ואולי למעלה מזה, אם רק לא יתחוללו בעולם שינויים מדיניים קטסטרופליים או לא ניכשל כשולן חמור מבחינת הכנת השיכון לעולים וקליטתם הכלכלית.

ואולם לא רק בדרך בלתי אמצעית מילאה תנועת ההעפלה את שליחותה. היא לא רק סייעה לקשירת כמה וכמה קשרים מדיניים מועילים ופוריים במערב אירופה ומזרחה אשר ספק אם היינו מגיעים אליהם בדרך אחרת. אגב הפעולה היא גם דחפה קדימה כמה מפעלים בעלי ערך קיים:

א. הצי המסחרי ההעפלה היא שהציעה בתנופה אמיצה את מפעל הימאות העברית קדימה. הניסיון וההעזה של אנשי ההעפלה הימאים והאלחוטאים לא אבדו לריק. ניסיונות הימאות העברית המצומצמים הזהירים למודי-הכישלונות קבלו בבת אחת תנופה חדשה. מפעל ההעפלה הוריש את 'צי הצללים' שכלל גם ספינות בעלות ערך לצי המסחרי, לצי העלייה. עובדה היא כי רובה של העלייה מוסיפה לזרם ארצה עד היום באוניות שהורישה העפלה. ואוניות העפלה מסוימות הן שהניחו כידוע גם יסוד לראשית צי המלחמה.

ב. האוויריה. גם ההתחלות הזעירות של העלייה באוויר לא עלו בתוהו; הניסיון והקשרים שימשו לפיתוח קשרינו האוויריים לתעבורת עולים ומשאות ולרכישת כלי טייס.

ג. אוניות הרכש. ואולם – וזאת רצוני להדגיש – אין לתאר את ביצוע מפעלי הציוד של צבאנו בשנה הקריטית האחרונה (ציוד שבו היינו תלויים לחיים ולמוות: כן לחיים ולמוות!!) מבלי הניסיון הקשרים התחבולות ואמצעי התחבורה השונים שהיו לרשותנו, אך ורק כתולדה ממפעל ההעפלה בשנים האחרונות. עוד יבוא יום ויסופר בזאת. ואין כאן המקום להאריך. זאת בעבר.

וכלפי העתיד. אילו זכה מפעל ההעפלה, שהרוח אשר הבריחה את המוני המעפילים ואת פעילי ההעפלה, רוחם הבלתי-נרתעת של גברים נשים וטף אשר אחת החליטו לפרוץ דרכם לחירות ויהי מה – רוחו של דוד בקומו על גולית; אילו זכה שהרוח הזאת - בטהרתה - תוסיף לחיות בדור הצעיר בארץ – והיה זה אולי עיקר שכרו של המפעל.

באחד הכינוסים של פעילי ההעפלה והבריחה בגרמניה שעה שסופרו פרטי הפרשה של 'יציאת אירופה תש"ז' העיר אחד המסובים; מי יודע? במשך מאות אלפי שנים מספרים היהודים בליל הסדר של פסח ביציאת מצרים, ודורות על דורות התחנכו על שאיפת החירות הנגוזת בהגדה של פסח; הן ייתכן וייתכן שהדורות הבאים עוד יוסיפו לספר ולספר לבניהם ולבני בניהם אחריהם בפרשת 'יציאת אירופה תש"ז'. ואולי צדק המעיר.

שאול מאירוב-אביגור היה ראש 'המוסד לעלייה ב' מאז הקמתו ב- 1939 עד ינואר 1948

ומרכז הרכש באירופה ממרץ עד יולי 1948.

שאול אביגור נפטר ב-29 באוגוסט 1978 ונקבר בכנרת <